

Сидорчук Вікторія,
кандидат історичних наук,
Київський інститут Національної гвардії України

СИНДРОМ «ЕКСПЕРТА» ЯК АНДРАГОГІЧНИЙ БАР'ЄР: МЕТОДИ ПОДОЛОННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ОПОРУ ДОРΟΣЛИХ ЗДОБУВАЧІВ НОВИХ ЗНАНЬ

Трансформація системи професійної військової освіти, викликана динамікою сучасних збройних конфліктів та впровадженням концепції децентралізованого управління (Mission Command), потребує нових підходів до підготовки офіцерського складу тактичного й оперативного рівнів. Специфіка навчання дорослих здобувачів (андрагогіка) полягає в наявності у них вагомого службового та бойового досвіду. Проте на практиці цей досвід часто трансформується у стійкий психологічний бар'єр для сприйняття інновацій — синдром «експерта». Коли нові стандарти, технології чи норми права суперечать попередній успішній практиці офіцера, виникає опір. Традиційні догматично-лекційні методи навчання лише посилюють цей опір, що зумовлює науково-практичну потребу в обґрунтуванні фасилітаційних психолого-педагогічних інструментів для формування свідомого запиту на самоосвіту.

Метою дослідження є теоретичне осмислення психологічної природи синдрому «експерта» у військовій освіті та визначення прикладних методів фасилітації, спрямованих на подолання когнітивного опору дорослих здобувачів.

Психологічна природа синдрому «експерта» у військовому середовищі зумовлена специфікою діяльності та структурою командирської ідентичності. Офіцер діє в умовах субординації, де статус та впевненість є основою лідерства. Ситуація навчання підсвідомо сприймається як загроза авторитету й особистісному его, адже публічне визнання браку знань перед колегами інтерпретується як слабкість. Цей Его-бар'єр провокує оборонну позицію: скепсис, знецінення матеріалу або саботаж дискусії.

Іншим чинником є «пастка успішного досвіду». Шаблони дій, які раніше забезпечили виконання завдань, психіка маркує як універсальні. Нові підходи сприймаються, як прихована критика минулих успіхів офіцера. Відмова від стереотипів вимагає значних вольових зусиль, до яких доросла людина в умовах хронічного стресу та втоми виявляє когнітивну інертність.

Подолання цього бар'єру вимагає переходу викладача від ролі транслятора істин до ролі модератора. Андрагогічний підхід передбачає застосування чотирьох спеціальних обхідних стратегій:

Метод керованого краш-тесту. На початку заняття здобувачам пропонується розв'язати симуляційну задачу підвищеної складності. Введення нових змінних (сучасні засоби РЕБ, специфічні правові обмеження) при використанні старих шаблонів гарантовано приводить офіцера у глухий кут. Усвідомлення дефіциту власних знань на основі об'єктивного результату симуляції знімає опір і формує відкритість до навчання.

Легітимізація досвіду через декомпозицію. Стратегія передбачає визнання унікальності практичних здобутків офіцера з одночасним аналізом їхніх граничних умов. У процесі керованої дискусії викладач допомагає розкласти кейс здобувача на елементи і визначити, за яких умов метод був ефективним раніше і які чинники сучасного операційного середовища роблять його нежиттєздатним сьогодні. Це дозволяє офіцеру зберегти авторитет, але демонструє межі його особистих шаблонів.

Делегування експертного статусу. Офіцера, який виявляє найбільший опір, залучають до процесу моделювання занять як головного експерта-аналітика з конкретного питання. Надання відповідальності за адаптацію нової інформації кардинально змінює психологічну установку: здобувач перестає захищатися, оскільки сам стає суб'єктом інтеграції знань.

Створення психологічної безпеки за стандартами After Action Review (AAR). В армійській субкультурі помилка ототожнюється з провалом. Для подолання страху публічної помилки процедура оцінювання трансформується у колективний аналіз причинно-наслідкових зв'язків без винесення суб'єктивних

оцінок «правильно/неправильно». Коли помилка під час навчання сприймається виключно як інструмент розвитку, пізнавальна гнучкість дорослих зростає.

Синдром «експерта» є закономірною захисною реакцією дорослого здобувача на виклики нового освітнього середовища, що загрожують його професійному статусу. Його подолання неможливе в межах авторитарної дидактики. Оптимальним шляхом є впровадження фасилітаційних інструментів (керовані краш-тести, декомпозиція досвіду, делегування статусу та аналіз дій за методологією AAR). Це дозволяє трансформувати практичний досвід офіцерів із перешкоди на каталізатор самоосвіти, що безпосередньо забезпечує розвиток адаптивного та ініціативного лідерства в силах оборони.